

Věc C-701/23

**Shrnutí žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce podle čl. 98 odst. 1
jednacího řádu Soudního dvora****Datum doručení:**

14. listopadu 2023

Předkládající soud:

Tribunal Judiciaire de Paris (Francie)

Datum předkládacího rozhodnutí:

4. července 2023

Žalobce:

Procureur de la République

Obžalovaná:

Société SWIFTAIR

1. Předmět a údaje o věci:

- 1 Dne 24. července 2014 vzletlo z letiště v Ouagadougou v Burkině Faso letadlo McDonnell-Douglas 83, registrované ve Španělsku pod poznávací značkou EC-LTV, španělské letecké společnosti Swiftair, směřující do Alžíru, let číslo AH 5017, se šesti členy posádky a 110 cestujícími, z toho 54 francouzskými státními příslušníky, na palubě.
- 2 Přibližně třicet minut po vzletu narazilo letadlo nad Mali na špatné povětrnostní podmínky, aby se vyhnulo kumulonimbu, otočilo se na sever a zřítilo se do pouště na severu Mali, kde byly dne 24. července 2014 navečer trosky letadla objeveny. Všichni, kdo se nacházeli na palubě letadla, zahynuli.
- 3 Ještě téhož dne se Procureur de la République de Paris (státní zástupce v Paříži, Francie) obrátil na velení gendarmerie des transports aériens (letecké dopravní četnictvo, Francie), aby zahájilo vyšetřování.
- 4 Souběžně zahájil vyšetřování španělský vyšetřující soud, a to na základě usnesení Juzgado Central de Instrucción no 6 (Ústřední vyšetřovací soud č. 6, Španělsko)

ze dne 24. července 2014, ve kterém bylo upřesněno, že se má zahájit „diligencias previas“ (předběžné vyšetřování) podle článku 774 Real decreto por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal (královské nařízení, kterým se schvaluje trestní řád) ze dne 14. září 1882 (dále jen „španělský trestní řád“) za účelem určení povahy a okolností předpokládaného trestného činu. Španělský státní zástupce ve svých návrzích ze dne 25. července 2014 uvedl, že „až do vyjasnění příčin události je třeba přistoupit na prozatímní příslušnost, a to vzhledem k tomu, že by mohlo jít o skutky mající povahu trestných činů souvisejících s terorismem a spadající do příslušnosti Audiencia Nacional (Vrchní soud s celostátní působností, Španělsko)“.

- 5 V následném usnesení ze dne 23. září 2014 Juzgado Central de Instrucción č. 6 (Ústřední vyšetřující soud č. 6) uvedl, že „jelikož spáchání teroristického útoku bylo vyloučeno, zbývá vést vyšetřování za účelem určení, zda ke skutkovým okolnostem mohlo dojít v důsledku nezkušenosti nebo neopatrnosti pilotů“.
- 6 Návrhem státního zastupitelství ze dne 29. července 2014 bylo i ve Francii zahájeno soudní vyšetřování proti neznámému pachateli, a to pro usmrcení z neobratnosti, neopatrnosti, nepozornosti, nedbalosti nebo nesplnění povinnosti opatrnosti nebo bezpečnosti uložené zákonem nebo podzákonným právním předpisem.
- 7 Francouzští a španělští vyšetřující soudci spolupracovali prostřednictvím dožádání, žádostí o mezinárodní právní pomoc v trestních věcech, výslechů znalců a výměny procesních písemností. Soupis španělského řízení vyhotovený francouzskými vyšetřovateli ukazuje, že řada písemností v tomto řízení vzešla z četných a konkrétních žádostí o sdělení dokumentů, které byly podány francouzskými soudci v rámci mezinárodního dožádání.
- 8 Tento soupis obsahuje i dopis uvedený ve Svazku 1 španělského řízení, jímž advokát F. J. S. M. informoval Audiencia Nacional (Vrchní soud s celostátní působností) o tom, že v řízení bude zastupovat společnost Swiftair.
- 9 Dne 18. července 2016 vydal Juzgado Central de Instrucción č. 6 (Ústřední vyšetřovací soud č. 6) na základě návrhů státního zastupitelství v tomto smyslu usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání a zastavil řízení. Usnesení uvádí: „V té době bylo možné spáchání činu teroristické povahy vyloučeno. Vyšetřování (...) pokračovalo s cílem určit, zda ke skutkům mohlo dojít v důsledku neopatrnosti nebo neznalosti španělských pilotů, C. M. A. a G. C. I. Za tím účelem dospěl soubor znaleckých posudků k závěru, že: s přihlédnutím k analyzované dokumentaci, na úrovni lidských a profesních aspektů posádky, jakož i stavu letadla EC-LTV, jsme nenalezli žádné důkazy o nesrovnalostech ze strany společnosti Swiftair, které by mohly mít souvislost s leteckou nehodou letu AH5017, k níž došlo dne 24. července v Mali. Znalci (...) dospěli k závěru, že letecký simulátor používaný společností Swiftair byl způsobilý k provádění veškerého výcviku vyžadovaného Úřadem během různých fází vzdělávání a kontroly. Tento simulátor zcela odpovídal potřebám vzdělávání a výcviku pilotů

letounu MD-83 a měl navíc digitální přístrojové vybavení, které odpovídá přístrojovému vybavení havarovaného letadla. Nebylo proto odhaleno žádné porušení objektivní povinnosti pozornosti nebo péče, která je od pilotů letadel vyžadována.“

- 10 Toto rozhodnutí o prozatímním zastavení trestního stíhání a o zastavení řízení bylo ve Španělsku vydáno poté, co byla ve španělském soudním řízení předložena znalecká zpráva úředníků EASA (Agentura Evropské unie pro bezpečnost letectví – EASA European Union Aviation Safety Agency), kteří konstatovali nesrovnalosti ve způsobu, jakým byl zaznamenáván průběžný výcvik pilotů prováděný souběžně s kontrolou, aniž bylo možné mít za to, že tyto nesrovnalosti měly souvislost s nehodou, a měli za to, že při kontrole způsobilosti pilotů se neobjevila žádná nesrovnalost.
- 11 Bylo vydáno i poté, co byla předložena zpráva o mezinárodním odborném zjišťování příčin nehody provedeném podle ustanovení přílohy 13 Úmluvy o mezinárodním civilním letectví v působnosti Ministerstva dopravy Mali coby státu, kde k nehodě došlo. Příslušná komise v závěru této zprávy stanovila doporučení týkající se: studie proveditelnosti trvalého systému ochrany proti námraze ze strany výrobce; doplnění podmínek detekce ledových krystalů v rámci postupů FCOM (Flight Crew Operating Manual); začlenění zvláštních rysů přetažení (náhlá ztráta vztlaku) při letu do dokumentace a vzdělávání; změnu postupu ověřování CVR (Cockpit Voice Recorders) do doby, než dojde k ukončení používání magnetických pásek, jak je stanoveno v příloze 6 ICAO (Mezinárodní organizace pro civilní letectví); zlepšení koordinace středisek řízení letového provozu mezi orgány Nigeru, Burkiny Faso a Mali. Žádné doporučení nebylo určeno společnosti Swiftair.
- 12 Ve Francii byla technická stránka odborného zjišťování příčin nehody svěřena sboru tří znalců, který byl jmenován dne 2. září 2014. Závěrečná zpráva byla předložena dne 23. prosince 2016. Sbor znalců dospěl k závěru, že ke vzniku nehody přispěly následující faktory:
 - sezónní činnost pilotů, soustředěná do několika měsíců s dlouhými přestávkami, která přispěla ke snížení úrovně výkonnosti pilotů při neobvyklých situacích;
 - nedostatečný objem a neúplný obsah pozemního výcviku a výcviku na leteckém simulátoru, který přispěl k: nevnímání vnějších letových podmínek;
 - nepoužití prostředků na ochranu před námrazou motorů; nezachycení zhoršení parametrů motoru; nezachycení významného poklesu rychlosti a následných indikací polohy; nedostatečná reakce přizpůsobená nástupu přetažení; zhoršení schopnosti vyrovnat se s vysokou pracovní zátěží;
 - změna kurzu, přítomnost intertropické fronty a obtíže s rádiovou komunikací, což přispělo ke zvýšení pracovní zátěže a ke snížení dostupnosti posádky;

- přítomnost dvou pilotů se sezónní činností, u nichž došlo k přerušení létání na téměř 8 měsíců, v téže posádce.
- 13 Dne 29. června 2017 bylo společnosti Swiftair SA, právnické osobě zastoupené viceprezidentem S. L. F., francouzskými vyšetřujícími soudci sděleno obvinění z usmrcení, a to proto, že „neobratností, neopatrností, nepozorností, nedbalostí nebo porušením povinnosti opatrnosti nebo bezpečnosti uložené zákonem nebo podzákonným právním předpisem, v projednávaném případě tím, že posádce letu AH5017 nezajistila dostatečné vzdělávání, což přispělo k tomu, že posádka nevnímala vnější letové podmínky, k jejímu uchopení zhoršení parametrů motoru, k tomu, že nepoužila ochranné prostředky letadla a k její nedostatečné reakci na přetažení, způsobila neúmyslně smrt všech osob na palubě, mezi nimiž se nacházely francouzské oběti, což jsou skutky stanovené a postihované na základě článků 221–6, 221–7, 221–8 a 221–10 trestního zákoníku.“
- 14 Společnost Swiftair své obvinění zpochybnila s odkazem na to, že španělský soud vůči ní zastavil trestní stíhání pro tyto skutky. Podle jejího názoru jde o pravomocné rozhodnutí, které je ve Francii závazné s ohledem na zásadu *ne bis in idem* obsaženou v článku 54 Úmluvy k provedení Schengenských dohod (dále jen „ÚPSD“).
- 15 Vyšetřující soudce námitku zastavení trestního stíhání, kterou společnost Swiftair vznesla, zamítl, přičemž uvedl:

„Zásada zákazu dvojího trestu zakotvená v článku 54 ÚPSD se nepoužije na rozhodnutí, kterým orgán smluvního státu v rámci meritorního posouzení věci, která mu byla předložena, zastavil ve fázi předcházející obvinění osoby podezřelé ze spáchání trestného činu trestní stíhání, pokud tímto rozhodnutím o zastavení trestního stíhání nebylo podle vnitrostátního práva tohoto státu pravomocně ukončeno trestní řízení, a rozhodnutí tak nebrání dalšímu trestnímu stíhání pro tentýž čin v tomto státě“ (rozsudky ze dne 29. června 2016, Kossowski, C-486/14, EU:C:2016:483, a ze dne 22. prosince 2008, Turanský, C-491/07, EU:C:2008:768, bod 45).

V souladu s články 637 a 641 španělského trestního řádu může mít přítom zastavení trestního řízení nebo zastavení trestního stíhání před zahájením řízení před soudem dvě formy: tzv. „prosté“ zastavení trestního stíhání, pokud neexistuje důvodné podezření, že byl spáchán skutek, který vedl k trestnímu stíhání, pokud skutek není trestným činem nebo pokud z řízení plyne, že obvinění jsou vyňati z trestní odpovědnosti jakožto pachatelé, spolupachatelé nebo pomocníci, nebo tzv. „volné“ či „prozatímní“ zastavení trestního stíhání, pokud se spáchání trestného činu, které vedlo k trestnímu stíhání, nejeví jako řádně prokázané, nebo pokud z vyšetřování plyne, že byl sice spáchán trestný čin, avšak neexistují dostatečné důvody pro obvinění konkrétní osoby nebo několika konkrétních osob jakožto pachatelů, spolupachatelů nebo pomocníků. Tento druh prozatímního zastavení trestního řízení, který nemá ve francouzském právu obdobu, nebrání

pokračování v řízení, pokud se objeví nové důkazy, které to odůvodňují, a to bez nutnosti podat nové trestní oznámení nebo doplňující obžalobu.

Španělská judikatura upřesňuje, že překážka věci pravomocně rozsouzené se pojí pouze s usneseními o zastavení trestního řízení nebo o „prostém“ zastavení trestního stíhání, pokud se jimi s konečnou platností ukončuje trestní stíhání. Podle judikatury trestního kolegia Tribunal Supremo (Nejvyšší soud, Španělsko) má pouze usnesení o „prostém“ zastavení věci tutéž povahu věci pravomocně rozsouzené jako pravomocné rozhodnutí. Zahájení nového trestního řízení proti téže osobě a pro tytéž skutky, pro které bylo rozhodnuto o „prostém“ zastavení trestního stíhání, by proto v takovém případě bylo porušením zásady *ne bis in idem*. Usnesení prozatímním o zastavení řízení nebo trestního stíhání, která byla vydána z důvodu, že se spáchání dotčeného trestného činu nejeví jako řádně prokázané nebo že neexistují dostatečné důvody pro obvinění určité osoby z tohoto trestného činu, proto povahu věci pravomocně rozsouzené nemají. Tento druh zastavení je „prozatímní“, a nebrání tedy pokračování v řízení, pokud se objeví nové důkazy, které to odůvodňují.

V projednávaném případě je rozhodnutí o zastavení trestního stíhání vydané Juzgado Central de Instrucción nº 6 (Ústřední vyšetřovací soud č. 6) dne 18. července 2016 rozhodnutím o „sobreseimiento provisional“ (prozatímní zastavení trestního stíhání) a nemá proto povahu věci pravomocně rozsouzené. Argument společnosti Swiftair, že jde o pravomocné rozhodnutí, které je ve Francii závazné s ohledem na zásadu „*ne bis in idem*“, tedy nelze než vyloučit.“

- 16 Usnesením ze dne 18. května 2021 byla vůči obviněné společnosti Swiftair SA vznesena obžaloba před tribunal judiciaire de Paris (soud prvního stupně v Paříži, Francie).

2. Právní rámec:

A. Unijní právo

Listina základních práv Evropské unie

- 17 Článek 50, nadepsaný „Právo nebýt dvakrát trestně stíhán nebo trestán za stejný trestný čin“ stanoví:

„Nikdo nesmí být stíhán nebo potrestán v trestním řízení za čin, za který již byl v Unii osvobozen nebo odsouzen konečným trestním rozsudkem podle zákona“.

Úmluva k provedení Schengenské dohody ze dne 14. června 1985 mezi vládami států Hospodářské unie Beneluxu, Spolkové republiky Německo a Francouzské republiky o postupném odstraňování kontrol na společných hranicích, podepsaná dne 19. června 1990 v Schengenu¹

18 Článek 54, nadepsaný „Zákaz dvojího trestu“, stanoví:

„Osoba, která byla pravomocně odsouzena jednou smluvní stranou, nesmí být pro tentýž čin stíhána druhou smluvní stranou za předpokladu, že v případě odsouzení již byla vykonána nebo je právě vykonávána sankce, nebo podle práva smluvní strany, ve které byl rozsudek vynesena, již nemůže být vykonána“.

B. Vnitrostátní právo

Francouzské právní předpisy

Code de procédure pénale (Trestní řád)

19 Článek 695–9-54 stanoví:

„Pro účely uplatnění rámcového rozhodnutí Rady 2009/948/SVV ze dne 30. listopadu 2009 o předcházení kompetenčním sporům při výkonu pravomoci v trestním řízení a jejich řešení, mohou-li souběžná trestní řízení vedená v několika členských státech a týkající se týčů osob za tyčů činy vést k vydání pravomocných rozsudků, sdělují si příslušné orgány dotčených členských států navzájem informace o trestních řízeních a společně zkoumají, jak lze omezit negativní důsledky koexistence takových souběžných řízení.“

Španělské právní předpisy

Real Decreto por el que se aprueba la Ley de Enjuiciamiento Criminal (královské nařízení, kterým se schvaluje trestní řád) ze dne 14. září 1882 (španělský trestní řád)

20 Článek 637 stanoví:

„Trestní stíhání se zastaví:

- 1) neexistuje-li důvodné podezření, že byl spáchán skutek, který vedl k trestnímu stíhání;
- 2) není-li skutek trestným činem;

¹ Rozšířena na Španělsko od dohody o přistoupení Španělského království k Schengenské dohodě (...), podepsané v Bonnu dne 25. června 1991 (Úř. věst. 2000, L 239, s. 69; Zvl. vyd. 19/02, s. 9).

3) plyne-li z řízení, že obvinění jsou vyňati z trestní odpovědnost jako pachatelé, spolupachatelé nebo pomocníci“.

21 Článek 641 stanoví:

„Trestní stíhání se prozatímně zastaví:

1) nejeví-li se spáchání trestného činu, které odůvodnilo trestní stíhání, jako řádně prokázané;

2) plyne-li z vyšetřování, že byl sice spáchán trestný čin, avšak neexistují dostatečné důvody pro obvinění konkrétní osoby nebo konkrétních osob jako pachatelů, spolupachatelů nebo pomocníků.“

Código penal (španělský trestní zákoník)

22 Článek 31a stanoví:

„1. V případech stanovených v tomto zákoníku jsou právnické osoby trestně odpovědné za trestné činy spáchané jejich jménem nebo na jejich účet a v jejich prospěch jejich statutárními orgány a správci *de facto* nebo *de iure*.

V týchž případech jsou právnické osoby trestně odpovědné i za trestné činy spáchané při výkonu činností právnické osoby a na jejich účet a v jejich prospěch kýmkoli, kdo podléhal moci fyzických osob uvedených v předchozím pododstavci a mohl se těchto činů dopustit, protože nad ním s ohledem na konkrétní okolnosti dotčeného případu nebyl vykonáván náležitý dohled.

2. Trestní odpovědnost právnických osob vzniká okamžikem, kdy je zjištěno spáchání trestného činu, jenž musel být spáchán osobou, která vykonává zmocnění nebo funkce uvedené v předchozím odstavci, a to i v případě, že konkrétní odpovědná fyzická osoba nebyla individuálně určena nebo proti ní nebylo možné zahájit řízení. Jsou-li v důsledku týchž činů obě osoby potrestány peněžitým trestem, upraví soudci nebo soudy příslušné částky tak, aby výsledná částka nebyla nepřiměřená jejich závažnosti.“

3. Stanoviska účastníků řízení

Obžalovaná (společnost Swiftair)

23 Společnost Swiftair uvádí především to, že španělské vyšetřování, které zahrnuje 11 procesních svazků, vedené renomovaným španělským soudcem, musí být považováno za zevrubné vyšetřování, na jehož konci mohl mít soudce na základě důkladných šetření týkajících se zejména případných nesrovnalostí, kterých se Swiftair dopustila při vzdělávání pilotů, konstatovat, že nejsou dány důvody k trestnímu stíhání. Tato společnost tvrdí, že toto usnesení o zastavení trestního stíhání, i když kvalifikované jako prozatímní, mělo být vzhledem k neexistenci

jakéhokoli shledaného porušení kvalifikováno jako usnesení o prostém zastavení trestního stíhání a že proti tomuto usnesení o zastavení trestního stíhání bylo každopádně možné podat opravné prostředky, které nebyly uplatněny, a toto usnesení neumožňovalo, aby se bez nových obvinění v řízení pokračovalo: musí být tedy kvalifikováno jako pravomocné rozhodnutí ve smyslu článku 54 ÚPSD a judikatury Soudního dvora a jeho účinků *ne bis in idem* se společnost Swiftair, která je vedle pilotů jedinou osobou jmenovitě uvedenou v usnesení o zastavení trestního stíhání, může dovolávat.

- 24 Společnost Swiftair dodává, že v případě, že vyjdou najevo nové skutečnosti, nemají francouzské soudy zjevně pravomoc věc vyšetřit, protože v souladu s judikaturou Soudního dvora (rozsudek ze dne 5. června 2014, M, C-398/12, EU:C:2014:1057, bod 41) je ve vyšetřování oprávněn pokračovat pouze španělský vyšetřující soudce.
- 25 Společnost Swiftair mimoto uplatňuje, že k dnešnímu dni došlo ve Španělsku k promlčení a že ve vyšetřování by se tam již nemohlo pokračovat, a to ani v případě, že by se objevila nová obvinění. S tímto usnesením o zastavení trestního stíhání se tedy v důsledku promlčení spojila materiální překážka věci pravomocně rozsouzené a toto usnesení je tedy podle jejího názoru „dvojnásob“ pravomocné.
- 26 Společnost Swiftair konečně uvádí, že, i když odpovědnost právnických osob byla v dotčené době ve Španělsku omezující, bylo nicméně nadále možné dovozovat odpovědnost fyzických osob zastupujících právnickou osobu a že právě za tímto účelem španělský vyšetřující soudce ve svém usnesení o zastavení trestního stíhání uvedl, že nemohla být shledána žádná nesrovnalost na straně společnosti Swiftair.

Ministère public (Státní zastupitelství, Francie)

- 27 Státní zastupitelství se domnívá, že různá právní stanoviska vyjádřená v průběhu vyšetřování francouzskými styčnými soudci ve Španělsku nebo vysokoškolskými učiteli vyslechnutými v postavení svědků k otázce *ne bis in idem* nebylo možné považovat za dostačující pro objasnění věci soudu, přičemž pouze Soudní dvůr je oprávněn vyložit smysl článku 54 ÚPSD ve vztahu ke dvěma právním otázkám, které projednávaná věc vyvolává: působnost španělského prozatímního rozhodnutí o zastavení trestního stíhání a otázku totožnosti osob mezi fyzickými a právnickými osobami.

Účastníci adhezního řízení

- 28 Účastníci adhezního řízení se domnívají, že španělské usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání odpovídá v právních rádech, ve kterých neexistuje vyšetřující soudce, rozhodnutí státního zastupitelství o zastavení trestního řízení a že judikatura francouzského Cour de cassation (Kasační soud, Francie) a Soudního dvora je ustálena v tom, že takové rozhodnutí není pravomocným

rozhodnutím. Zdůrazňují, že sama judikatura španělských soudů je velmi jasná, pokud jde o nedostatek povahy věci pravomocně rozsouzené u těchto rozhodnutí o prozatímním zastavení trestního stíhání, a to na rozdíl od rozhodnutí o prostém zastavení trestního stíhání.

- 29 Účastníci adhezního řízení uvádějí i to, že španělský vyšetřující soudce neprovedl náležitě zevrubné vyšetřování a všechny výslechy vedoucích pracovníků společnosti Swiftair byly uskutečněny v rámci francouzského vyšetřování, aby mohli znalci analyzovat péči ze strany společnosti.
- 30 Účastníci adhezního řízení zdůrazňují konečně to, že k tomu, aby rozhodnutí zakládalo v jiné věci překážku věci pravomocně rozsouzené, musí každopádně existovat totožnost účastníků řízení, kauzy a předmětu: v projednávaném případě účastníci adhezního řízení tvrdí zaprvé to, že není dána totožnost účastníků řízení, poněvadž společnost Swiftair nebyla ve Španělsku stíhána a ve Španělsku nemohla vzniknout odpovědnost právnických osob pro skutky spočívající v nehodě letadla, zadruhé to, že není dána totožnost právní kvalifikace, poněvadž francouzské vyšetřování se týkalo trestných činů usmrcení, zatímco ve Španělsku bylo zahájeno vyšetřování pro teroristický útok a pokračovalo se vyšetřováním trestných činů proti zákonu o letovém provozu spáchaných piloty. Závěrem, jelikož společnost Swiftair nebyla ve Španělsku vůbec stíhána a nemůže tam být každopádně vyšetřována, nemůže se dovolávat pravidla *ne bis in idem*.

4. Závěry předkládajícího soudu

Analýza použitelných právních předpisů

- 31 Předkládající soud předně vytyčí právní rámec z hlediska unijního práva, francouzského práva a španělského práva.
- 32 Z hlediska unijního práva se předkládající soud při zkoumání zásady *ne bis in idem* soustředí na článek 54 ÚPSD. Pokud jde předně o „bis“, vypočítává rozsudky, které Soudní dvůr věnoval zejména pravomocné povaze rozhodnutí ve smyslu článku 54 ÚPSD (rozsudky ze dne 11. února 2003, Gözütok a Brügge, C-187/01 a C-385/01, EU:C:2003:87; ze dne 10. března 2005, Miraglia, C-469/03, EU:C:2005:156; ze dne 22. prosince 2008; Turanský, C-491/07, EU:C:2008:768; ze dne 5. června 2014, M, C-398/12, EU:C:2014:1057, a ze dne 29. června 2016, Kossowski, C-486/14, EU:C:2016:483). Předkládající soud na základě toho shrnul poznatky takto: pravomocným rozhodnutím není nutně rozhodnutí soudu, který o věci rozhoduje; musí se jím nicméně pravomocně ukončovat trestní stíhání ve smluvním státě; musí být kategoricky vydáno na závěr šetření ve věci samé; připouští se, že v trestním stíhání proti téže osobě a pro tytéž činy se může pokračovat pouze za podmínky existence nových obvinění.

- 33 Předkládající soud, který se dále zabývá „*idem*“, cituje rozsudky ze dne 9. března 2006, Van Esbroeck, C-436/04, EU:C:2006:165, a ze dne 28. září 2006, Gasparini a další, C-467/04, EU:C:2006:610, s tím, že dodává, že posledně uvedený rozsudek výslovně neřeší otázku, zda zastavení trestního stíhání vůči fyzickým osobám ve státě, který je smluvní stranou dohody, může mít účinek *ne bis in idem* vůči právnickým osobám, které jsou dotčeny týmiž skutky, v jiném státě, který je smluvní stranou dohody.
- 34 Pokud jde o francouzské právo, předkládající soud mimoděk zmiňuje článek 695–9-54 trestního řádu, který odkazuje na rámcové rozhodnutí Rady Evropy 2009/948/SVV ze dne 30. listopadu 2009, jež zejména stanoví předložení věci Eurojustu, není-li konsenzus o souběžných pravomocích, avšak předkládající soud se omezuje na konstatování, že výměna, ke které došlo mezi španělskými a francouzskými justičními orgány v průběhu vyšetřování, plodná z hlediska šetření, neumožnila dopředu vyřešit otázku možného rozporu rozhodnutí na závěr souběžně prováděných vyšetřování.
- 35 Pokud jde o španělské právo, předkládající soud stručně představuje režim rozhodnutí o zastavení trestního stíhání podle výše uvedených článků 637 a 641 španělského trestního řádu a režim odpovědnosti právnických osob.

Režim rozhodnutí o zastavení trestního stíhání

- 36 Na rozdíl od francouzského práva neupravují španělské právní předpisy podmínky pro pokračování v řízení zastaveného rozhodnutím o prozatímním zastavení trestního stíhání. Podmínky tohoto pokračování tedy byly vymezeny judikaturou španělských soudů, která jako zásadu stanovila požadavek nových obvinění [rozhodnutí Tribunal Supremo (Nejvyšší soud) ze dne 30. června 1997, následně potvrzené], což neumožňuje pokračovat v trestním řízení na základě týchž důkazů a přiznává usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání určité účinky, pokud jde zejména o „dostatečnost důkazů vložených do spisu za účelem pokračování v řízení“.
- 37 Předkládající soud shrnuje judikaturu citovanou obžalovanou a účastníky adhezního řízení tak, že na jejich základě dospívá k závěru, že rozhodnutí citovaná každým z účastníků řízení nejsou neslučitelná a směřují k prokázání: že španělské soudy stanovily přesná kritéria pro pokračování v řízení po vydání usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání, přičemž vyžadují, aby se objevila nová obvinění; vzhledem k tomu, že po vydání usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání je možné pokračovat v řízení, nelze toto usnesení považovat za pravomocné rozhodnutí, které by mělo povahu věci pravomocně zcela rozsouzené; že s ohledem na spornou praxi španělských soudů, které se pro ulehčení uchylují k vydávání usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání, zkoumají tyto soudy případ od případu obsah spisu, aby posoudily, jaké musí být účinky vydaného usnesení o zastavení trestního stíhání.

Režim odpovědnosti právnických osob

- 38 Odpovědnost právnických osob byla ve Španělsku zavedena v Ley Orgánica 1/2015, de 30 de marzo, por la que se modifica la Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal (organický zákon č. 1/2015 ze dne 30. března 2015, kterým se mění organický zákon č. 10/1995 ze dne 23. listopadu 1995, trestní zákoník).
- 39 V době nehody byla tato odpovědnost upravena článkem 31a Código penal (španělský trestní zákoník) (citován v bodě 22 tohoto shrnutí), který zejména stanoví: „1. V případech stanovených v tomto zákoníku jsou právnické osoby trestně odpovědné...“
- 40 Z tohoto právního předpisu plyne, že odpovědnost právnických osob může ve Španělsku vzniknout pouze za taxativní soubor trestných činů, ve kterém není obsažen článek 65 Ley 209/1964, de 24 de diciembre, Penal y Procesal de la Navegación Aérea (zákon č. 209/1964 ze dne 24. prosince 1964, kterým se stanoví trestní a procesní předpisy pro letectví), kterým se stanoví trestný čin neopatrnosti nebo vážných neznalostí v letecké dopravě, ani článek 142 Código penal (španělský trestní zákoník), jenž upravuje trestný čin usmrcení z neopatrnosti.
- 41 Předkládající soud následně zkoumá námitku zastavení trestního stíhání vycházející ze článku 54 ÚPSD z důvodu usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání vydaného dne 18. července 2016 Juzgado Central de Instrucción č. 6 (Ústřední vyšetřovací soud č. 6).
- 42 Za tímto účelem považuje za nezbytné zkoumat:
- 1) zda má španělské rozhodnutí povahu „pravomocného rozsudku“ ve smyslu práva Evropské unie,
 - 2) zda lze společnost Swiftair v návaznosti na španělské rozhodnutí považovat za „pravomocně odsouzenou“, což vyžaduje vymezit rozsah pojmu „osoba, která byla pravomocně odsouzena“, ve smyslu článku 54 ÚPSD, a která se může dovolávat zásady *ne bis in idem*, v případě vyšetřování, které bylo skončeno ve fázi vyšetřování, aniž byla vyslechnuta jakákoli osoba v jiném postavení než v postavení pouhého svědka,
 - 3) zda se společnost Swiftair může dovolávat účinků rozhodnutí vydaného v právním řádu, ve kterém mohla být za činy, které jsou předmětem vyšetřování, dovozena pouze odpovědnost fyzických osob, jež společnost zastupují, což vyžaduje určit, zda prostřednictvím extenzivního výkladu pojmu „osoba“ musí zásada *ne bis in idem* podle článku 54 ÚPSD v případě, že se stíhání týká nebo může týkat pouze fyzických osob, automaticky a obdobně svědčit právnické osobě, za kterou tyto fyzické osoby ze zákona jednájí.

*Použití v projednávaném případě*1) *Existuje „pravomocný rozsudek“?*

- 43 Rozpravy, které proběhly na jednání konaném dne 8. června 2023, byly věnovány především působnosti španělského rozhodnutí o prozatímním zastavení trestního stíhání, přičemž někteří vyložili, že vzhledem k tomu, že toto rozhodnutí ve Španělsku nezakládá překážku věci pravomocně rozsouzené, nelze usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání považovat za pravomocné rozhodnutí, zatímco ostatní zdůraznili, že judikatura, kterou Soudní dvůr věnoval pojmu „pravomocné rozhodnutí“, vyžaduje pouze to, aby se dotčeným rozhodnutím trestní stíhání končilo, s výhradou případných nových obvinění nebo uplatnění mimořádných opravných prostředků.
- 44 Španělské právo vykazuje tu zvláštnost, že v rámci usnesení o zastavení trestního stíhání, které může vyšetřující soudce vydat za účelem skončení vyšetřování, rozlišilo ta usnesení, která dávají možnost ve vyšetřování v případě nových obvinění pokračovat (usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání), a ta usnesení, která vyšetřování s konečnou platností končí a zakládají překážku věci pravomocně rozsouzené, protože neexistuje žádný trestný čin, žádný pachatel nebo žádný odpovědný pachatel (usnesení o prostém zastavení trestního stíhání). Tyto dva druhy usnesení jsou soudními rozhodnutími, proti nimž lze podat opravný prostředek, a jejich účinky se s ohledem na práva obviněného nebo zadrženého zásadně liší (jako je právo na soudní ochranu cti a pověsti pojící se se zprošťujícími rozhodnutími, právo na odškodnění za vyšetřovací vazbu během vyšetřování nebo některé opravné prostředky).
- 45 Za účelem nápravy případných případů zneužití při nadměrném a pohodlnosti daném vydávání usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání ze strany vyšetřujících soudců mohou španělské soudy usnesením o prozatímním zastavení trestního stíhání dát případ od případu tytéž účinky jako usnesením o prostém zastavení trestního stíhání, jsou-li s to určit, že vyšetřující soudce se ocitl v případě, který by odůvodňoval vydání usnesení o prostém zastavení trestního stíhání.
- 46 Španělská judikatura je nicméně jasná: s usneseními o prozatímním zastavení trestního stíhání se nepojí materiální překážka věci pravomocně rozsouzené. Tuto povahu mají pouze usnesení o prostém zastavení trestního stíhání. Ve svém rozhodnutí ze dne 14. ledna 2019 (ATC 3/2019) však Tribunal Constitucional (Ústavní soud, Španělsko) směřuje ke zjemnění tohoto rozlišení a za účelem stanovení účinků řízení, které vedlo k zastavení trestního stíhání, se posouvá k posuzování *in concreto*. Tímto rozhodnutím bylo rozhodnuto, že: „Případný účinek materiální překážky věci pravomocně rozsouzené u rozhodnutí o zastavení trestního stíhání nezávisí na tom, zda je zastavení řízení kvalifikováno jako konečné nebo prozatímní – a tedy na absolutní nemožnosti v řízení pokračovat – nýbrž na konkrétních okolnostech případu a na skutečnosti, že 1) toto rozhodnutí bylo vydáno na závěr trestního řízení, v jehož rámci byl subjekt podroben

obvinění, a závažnosti, kterou to s sebou nese; 2) veškerá nezbytná a přiměřená vyšetřovací opatření za účelem určení trestné povahy skutků a konkrétního podílu dotčené osoby na těchto skutcích byla učiněna orgánem činným v trestním řízení, a 3) v důsledku konečné povahy uvedeného rozhodnutí o zastavení trestního řízení je pokračování podmíněno úvahou o tom, že se objevily nové relevantní skutečnosti ohledně povahy skutků jako trestných činů nebo podílu dotčené osoby na těchto skutcích“.

- 47 Článek 54 ÚPSD se opírá o pojem „pravomocný rozsudek“ a podle všeho implicitně odkazuje na pojem věci pravomocně rozsouzené takového rozhodnutí, jehož protějškem je zásada *ne bis in idem*, poněvadž pravomocné trestní rozhodnutí mající povahu věci pravomocně rozhodnuté brání zahájení jakéhokoli nového stíhání proti témuž obviněnému za tytéž činy.
- 48 Judikatura Soudního dvora přesto umožňuje mít za to, že usnesení o zastavení trestního stíhání, kterým se po provedení zevrubného vyšetřování končí trestní stíhání, avšak v něm lze pokračovat v případě, že se později objeví nová obvinění, se rovná pravomocnému rozhodnutí ve smyslu článku 54 ÚPSD. Rozhodnutí Soudního dvora, která rozhodují v tomto smyslu, pojem „věc pravomocně rozsouzená“ nepoužívají.
- 49 Soudní dvůr zároveň uvádí, že váha rozhodnutí musí být posouzena na základě vnitrostátního práva smluvního státu. Právě z této výhrady vyšel francouzský vyšetřující soudce ve svém předkládacím usnesení, když měl za to, že poněvadž španělské soudy upřely usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání povahu věci pravomocně rozsouzené, nemůže se posledně uvedené usnesení rovnat pravomocnému rozhodnutí a mít účinek *ne bis in idem*.
- 50 V případě španělského rozhodnutí ze dne 18. července 2016 tedy podle všeho existuje rozpor mezi těmito dvěma imperativy, poněvadž i když je toto usnesení o prozatímním zastavení trestního stíhání podle všeho v souladu s požadavky stanovenými judikaturou Soudního dvora v rozsudku ze dne 5. června 2014, M (C-398/12, EU:C:2014:1057), je jasně potvrzeno španělskými soudy, že s tímto usnesením se nepojí materiální překážka věci pravomocně rozsouzené, jako je tomu u pravomocného rozsudku nebo usnesení o prostém zastavení trestního stíhání, a že v zásadě neumožňuje osobě, vůči níž bylo vydáno, aby z něj vyvozovala práva rovnocenná právům obviněného, který byl očištěn od veškerých obvinění.
- 51 Je tedy nezbytné určit, zda pojem „pravomocné rozhodnutí“ uvedený v článku 54 ÚPSD z hlediska Soudního dvora vyžaduje, aby s ohledem na vnitrostátní právo dotčeného státu byly rozhodnutí přiznávány účinky věci pravomocně zcela rozsouzené, nebo pouze účinky věci pravomocně „relativně“ rozsouzené, bránící jen jakémukoli novému stíhání na základě totožných obvinění, aniž by dotčené osobě byla založena všechna ostatní práva, která může vyvozovat ze zproštění obžaloby.

- 52 Předkládající soud v tomto ohledu položí Soudnímu dvoru první otázku, která je uvedena níže.
- 2) *Existuje „osoba, která byla pravomocně odsouzena“?*
- 53 Když začalo španělské vyšetřování, soudce se předně zaměřil na otázku, zda nehodu letadla nepřivodily teroristické činy. Jelikož nebylo možné shledat žádný teroristický čin, španělský soudce pokračoval ve vyšetřování, aby určil, zda byla nehoda důsledkem nezkušenosti nebo neopatrnosti pilotů, a na závěr vyšetřování dospěl k závěru, že nebylo možné stanovit žádné porušení „objektivní povinnosti pozornosti nebo péče vyžadované od pilotů letadla“.
- 54 Pouze výsledky zaměstnanců společnosti Swiftair, které byly uskutečněny v listopadu 2014, odpovídají ve španělském vyšetřovacím spisu výsledkům, o které dožádáním požádali francouzští vyšetřující soudci. Tito různí vedoucí zaměstnanci společnosti Swiftair byli vyslechnuti španělskými policisty za přítomnosti francouzských četníků, a to v postavení prostých svědků.
- 55 Španělský vyšetřující soudce neprovedl žádný výslech společnosti Swiftair nebo jejího statutárního orgánu, jak později mohl učinit francouzský soudce, když byla společnost obviněna.
- 56 I když se vyšetřování ve Španělsku skutečně týkalo vzdělávání a výcviku pilotů společnosti Swiftair, a to za účelem zjištění, zda se mohli dopustit neopatrnosti nebo trpěli určitou nezkušeností, nebyla společnost Swiftair nikdy formálně uvedena v úkonech stíhání, a to ani ze strany španělského státního zástupce, ani ze strany španělského vyšetřujícího soudce, který by ji oficiálně oznámil, že je proti ní vedeno vyšetřování, které může vést k řízení.
- 57 Je třeba uvést pouze to, že usnesení o zastavení trestního stíhání ve svém odůvodnění upřesňuje, že „nebyl nalezen žádný důkaz o tom, že by se společnost Swiftair dopustila nesrovnalostí, jež by mohly mít souvislost s leteckou nehodou letu AH5017, ke které došlo dne 24. července v Malí“.
- 58 Žádná judikatura Soudního dvora neobjasnila, co musí v unijním právu zahrnovat pojem „osoba, která byla pravomocně odsouzena“, v tomto konkrétním případě řízení, které končí rozhodnutím o zastavení trestního stíhání. Vztahuje se tento pojem na všechny osoby, které jsou přímo či nepřímo obviněny v rámci vyšetřování, a to dokonce v případě, že soudce nebo státní zástupce nevydají žádný akt, v němž by byly konkrétně a jmenovitě uvedeny osoby, jichž se vyšetřování týká a které jsou podezřelé ze spáchání trestného činu?
- 59 Předkládající soud s ohledem na pojem „osoba, která byla pravomocně odsouzena“, uvedený v článku 54 ÚPSD položí druhou otázku, která je uvedena níže.

3) *Pojem „osoba“ a otázka totožnosti mezi právnickou osobou a jejími statutárními orgány, fyzickými osobami*

- 60 Společnost Swiftair nezpochybnila to, že trestný čin usmrcení, který mohl být španělskými soudy zvolen, kdyby měly za to, že piloti byli nezpůsobilí nebo nezkušení, nemohl být s ohledem na restriktivní povahu pravidel o vzniku trestní odpovědnost právnických osob ve Španělsku vytýkán přímo samotné společnosti v této zemi.
- 61 Společnost Swiftair však tvrdila, že pokud by vyšetřování prokázalo, že společnost nesplnila povinnosti v oblasti vzdělávání a udržování způsobilosti pilotů, byly by statutární orgány společnosti Swiftair (fyzické osoby) stíhány za usmrcení a společnost by tedy byla stíhána nepřímo.
- 62 Společnost Swiftair z toho vyvozuje, že usnesení o zastavení trestního stíhání, v němž se zhmotňuje neexistence dostatečných obvinění, která by bylo lze vznést proti statutárním orgánům společnosti, z trestného činu usmrcení, s sebou jak ve prospěch jejích statutárních orgánů, tak v její vlastní prospěch jakožto právnické osoby nese účinek *ne bis in idem*, který je uplatnitelný ve vztahu ke všem státům Unie.
- 63 Tato argumentace, která, kdyby byla potvrzena, by měla za následek to, že společnost Swiftair by byla chráněna před jakýmkoli možným přímým trestním stíháním jak ve své zemi původu, tak v ostatních členských státech, vyvolává dvě na sebe navazující obtíže, které judikatura Soudního dvora dosud neumožňuje rozřešit:
- Rozsudek ze dne 28. září 2006, Gasparini a další (C-467/04, EU:C:2006:610, bod 2 výroku), uvádí, že zásada *ne bis in idem* zakotvená v článku 54 ÚPSD se uplatní pouze na „osoby pravomocně odsouzené smluvním státem“. Má Soudní dvůr pod tímto pojmem „osoba“ za to, že existuje totožnost osob mezi fyzickými osobami, které jsou statutárním orgánem právnické osoby a jednaly na její účet v rámci výkonu své funkce, a samotnou právnickou osobou? V případě kladné odpovědi by v případě odsouzení statutárních orgánů společnosti za tytéž skutky v jiném smluvním státě nebylo možné zahájit žádné stíhání proti společnosti nebo jakémukoli jinému typu právnické osoby ve smluvním státě. *A vice versa*.

Toto rozhodnutí by mohlo mít významný dopad na země, jako je Francie, v nichž je trestní odpovědnost právnické osoby obecná a může vznikat souběžně a současně s trestní odpovědností jejích statutárních orgánů, fyzických osob, a to za všechny trestné činy podle trestního zákoníku.

- Musí být tato totožnost osob, je-li prokázána, připuštěna i tehdy, kdy vyšetřování činů v některém z členských států bylo provedeno pouze z hlediska právní kvalifikace neumožňující dovést odpovědnost této právnické osoby v tomto státě?

127. Za účelem vyřešení těchto obtíží s výkladem dosahu pojmů použitých v článku 54 ÚPSD a za účelem určení, zda lze společnost Swiftair ve Francii stíhat pro činy, za které její trestní odpovědnost jakožto právnické osoby nemohla být ve Španělsku nikdy dovozena, ale u kterých měl španělský soud za to, že není namístě stíhat osoby jednající jako její statutární orgány, položí předkládající soud dvě poslední otázky, které jsou uvedeny níže.

5. Předběžné otázky

64 Soud pokládá následující otázky:

1) Musí být článek 54 [Úmluvy k provedení Schengenských dohod (dále jen „ÚPSD[“] ve spojení s článkem 50 Listiny vykládán v tom smyslu, že usnesení o zastavení trestního stíhání vydané ve smluvním státě soudním orgánem, proti kterému lze podat opravný prostředek, které je vydáno po zevrubném vyšetření věci a které brání pokračování v řízení, ledaže vyvstanou nová obvinění, musí být kvalifikováno jako pravomocné rozhodnutí ve smyslu tohoto článku, i když pro smluvní stát, ve kterém bylo toto usnesení o zastavení trestního stíhání vydáno, nemá toto usnesení všechny účinky rozhodnutí, které zakládá překážku věci pravomocně zcela rozsouzené?

2) Musí být článek 54 ÚPSD ve spojení s článkem 50 Listiny vykládán v tom smyslu, že v případě usnesení o zastavení trestního stíhání, které je rovnocenné pravomocnému rozhodnutí a které může zakládat ochranu *ne bis in idem* stanovenou tímto ustanovením, musí se „osobou, která byla pravomocně odsouzena“, rozumět každá osoba, vůči které bylo během vyšetřování vzneseno obvinění a jejíž jednání nebo opomenutí byla předmětem vyšetřování, i když vůči této osobě ve fázi vyšetřování nesměřoval formálně žádný úkon stíhání nebo zajištění?

3-a) Musí být článek 54 ÚPSD ve spojení s článkem 50 Listiny vykládán v tom smyslu, že existuje totožnost osob mezi fyzickými osobami, jejichž jednání byla spáchána při výkonu jejich funkcí v právnické osobě ve prospěch a na účet právnické osoby, za kterou jednají, na straně jedné a samotnou právnickou osobou na straně druhé, což brání jakémukoli stíhání právnické osoby ve smluvním státě, pokud již byly osoby jednající jako její statutární orgány „pravomocně odsouzeny“ ve smyslu unijního práva v jiném smluvním státě, i když právnická osoba sama nebyla v posledně uvedeném státě jako taková nikdy stíhána?

3-b) Je-li odpověď na předchozí otázku kladná a v takovém případě, musí být článek 54 ÚPSD ve spojení s článkem 50 Listiny vykládán v tom smyslu, že právnické osobě musí svědčit ochrana *ne bis in idem*, a to i tehdy, pokud pro smluvní stát, ve kterém bylo vydáno pravomocné rozhodnutí, nemohla být právnická osoba každopádně trestně stíhána, a to buď proto, že v tomto státě přímá trestní odpovědnost právnické osoby neexistuje, nebo proto, že trestní odpovědnost právnické osoby může být založena pouze za trestné činy, jejichž skutkovou podstatu nemohou skutky, jež jsou předmětem stíhání, naplnit?